

ענף הבקר במזרע בתשכ"ה

אינה פנויה לעיון במקור, ימצאו ענין בפרטים שאעלה לפניכם.
העדר והתנועה בו
בסוף שנת תשכ"ה עמדו בעדר:

פרות	—	202
עגלות הרות	—	43
עגלות בנות 2 ח' ומעלה	—	114
עגלות עד 2 ח'	—	13
פרים	—	1
עגלים	—	119
בס"ה		492

מה היתה התנועה בעדר? במשך השנה המ-
ליטו 148 פרות ו-64 מבכירות; נולדו בס"ה 221
וולדות, אשר מתוכם נפסדו 22 (כ-10%) בשעת
הלידה. מן הראוי לציין שריכוז ההמלטות בצורה
קיצונית לעונה מסויימת אינו מתבלט כל עיקר
בעדר מזרע; לפי הפירוט שבדו"ח יוצא שבמח-
צית השנה אוקט-מארס היו 113 המלטות ובמח-
צית השניה — 99. חודש יוני, בו מועטות ההמ-
לטות ברוב עדרי הארץ, היה הגדוש ביותר
בהמלטות בעדר מזרע (17 פרות ו-8 מבכירות).
מפי עובדי הענף נודע לי שאין הם נהנים כל
עיקר מחלוקה כזו של ההמלטות, כי אף הם נוכ-
חו שהעונה הנוחה להמלטות, מכל הבחינות שהן,
היא זו של אוקטובר-מארס, ומשום כך הם
מרבית בזמן האחרון בסילוק הפרות שממליטות
בחודשי הקיץ ומכוונים את המלטות המבכירות
לעונה הנוחה יותר.

שיעור לידות התאומים בתשכ"ה נראה די
גדול — 8 מתוך 212, מהולדות שנולדו בהמל-
טות תאומים מתו בשעת הלידה 4 (25%). כא-
מור, נפסדו בשעת הלידה 22 וולדות, ומן הראוי
לציין ש-70% ממקרי המוות היו בהמלטות של
המבכירות. במיון מקרי המוות בשגר נתברר
ששיעור העגלים בין המתים היה 72.7% ושיעור
העגלות שנפסדו עמד על 27.3%. אכן, נתונים
סטטיסטיים אלה ראויים לתשומת-לב מיוחדת.
עובדה משמחת באופן מיוחד — לא היתה
תמותה בין היונקים! בס"ה נפסד עגל אחד ממב-
כירה שמת בגיל של 6 ימים מ"חולשה רבה".

עדר הבקר במזרע הוא מהוותיקים שבעמק
יזרעאל. אם כי התרחבותו היתה איטית ותנר-
יותיו הממוצעות השנתיות לא היו בין המכר-
רות, הרי זכה עדר זה בהישגים שהינם בעלי
חשיבות מיוחדת מבחינה טיפוחית. באופן מיוחד
ראויים לציין ההישגים בריכוז "משפחות-אמהות"
מצטיינות, שמתוכן התגבשו קבוצות נכבדות של
„אלופות" ו„עתודות", אשר סיפקו מספר גדול
של פרי רבייה, שהפיצו את מורשתם הטובה
ברוב עדרי הארץ. להלן רשימת העתודות שנמ-
צאות כיום בעדר מזרע, ותקופות השיא שלהן:

שם הפרה ומספרה	חלב ק"ג	התנובה:		חליבה ימי
		שומן %	התקופה	
זוהר 783	12,000	4.10	7	?
פינוקה 953	10,561	3.18	2	340
פולקה 925	10,575	4.34	4	450
זרקה 776	9,536	3.67	5	356
בורגנית 706	9,118	4.02	5	354
פאולה 630	9,782	3.59	5	351
צפונה 595	8,022	3.30	4	300

ברשימה זו של העתודות ישנן „קרובות"
משפחה; כך, למשל, פאולה היא האם של פולקה
וסבתא של פינוקה, וזרקה היא הדודה של זוהר.
מהעתודות האלה נמכרו בתשכ"ה 3 עגלי
רבייה — 2 ל„און" ואחד ל„השרות" וגם בתשכ"ו
סופקו ממזרע עגלי רבייה.

בין הפרים שפעלו בעבר באגודות ההזרעה
שמוצאם מעדר מזרע, היו גם כאלה שזכו בפר-
סים המוענקים לפרים מצטיינים.

הפעם אתעכב על הדו"ח לשנת תשכ"ה
שהגיע לידי, שהוא כולו, לכאורה, אוסף של
טבלאות „יבשות", אבל המעיין בהן בסבלנות
(אגב — הטבלאות ערוכות למופת!) ילמד רבות
על כל מה שעבר על העדר בשנה האחרונה
וישאב סיפוק מכמה וכמה עובדות. הנני מביא
להלן את תמצית הדו"ח בפני קוראי „משק הבקר
והחלב", כי נדמה לי שבוקרים רבים, אשר שעתם

בחדשים הראשונים שלאחר המלטתה הראשונה, והנה בהמלטתה השלישית היא היטיבה יפה את דרכה, ובינתיים אף העניקה 3 בנות למשפחה זו. בוקרי מזרע מודרכים עכשיו בפעולות הבירור שלהם מהעקרון של שמירה על „משפחות-אם” מצטיינות, והם נוטים לערוך בירור חריף יותר בין עגלות קטנות, מאמחות רגילות, ולעומת זה מגלים אורך-רוח לגבי צאצאים מהמשפחות המפורסמות; לדעתם, גם מבחינה כלכלית מוצדק הדבר, כי לגבי מבכירה שהכזיבה בתקופתה הראשונה קיים רק סיכון ההוצאה של „הכנה” לקראת ההמלטה הבאה, לעומת זה לגבי עגלה „בת-בלי-שם” קיים סיכון של הוצאות גידול במשך שנתיים עד להנבת החלב שלה.

בשנת תשכ״ה נמכרו גם 41 עגלה; בין אלה היו 33 מבכירות, כולן לגידול בארץ ולייצוא; 4 עגלות נמכרו לבשר, בהיותן תאומות לעגלים; 2 נמכרו בעקב הפלה, 1 מחמת עקרות ועוד אחת מסיבת מחלה.

בתשכ״ה נמכרו 104 עגלים לבשר בגיל ממוצע של 443 ימים ובמשקל ממוצע (נטו) 458 ק״ג. התוספת היומית הממוצעת נעה סביב 1000 גרם.

יש ענין מיוחד בטבלה, בה ממויינות 202 הפרות, שעמדו בעדר בסוף תשכ״ה לפי קבוצות-גיל: 70 פרות השתייכו אז לקבוצות הגילים שבין 5 שנים ל-12 שנים ו-132 פרות היו משר-בצות בקבוצות הגילים שבין 2½ ל-4½ שנים, מתקבל הרושם שבוקרי מזרע עדיין שמים מבר-טחם בפרות מאריכות-ימים, וזהו מה שמשווה לעדר צביון של עדר-טיפוח.

בשנת תשכ״ה הושגה התקדמות בשיעורי ההתעברות. בס״ה התעברו 175 פרות ונדרשו לשם כך 1.74 הזרעה (בממוצע) לכל הפרייה; בעגלות היתה ההתעברות נורמאלית למדי; הת-עברו 87 עגלות ולכל הפרייה נדרשו בממוצע 1.41 הזרעה. לעומת תשכ״ד הושג שיפור ניכר כי באותה שנה נדרשו 1.80 הזרעות, בממוצע כללי לפרות ולעגלות, ובתשכ״ה — 1.63 הזרעות לכל הפרייה.

במזרע נעזרו בפר משלהם ששמו „צפנת”. זהו בנה של הפרה „צפונה”, הרשומה בפינקס

נאמר לי שבתשכ״ד נפסדו מבין היונקים רק 3. פירוש הדבר שעובדי מזרע יש להם כעין „קמיע” נגד תמותת הוולדות בתקופת הינקות; ואמנם נודע לי „סוד” הקמיע: המטפל ביונקים הוא הח’ זאב הדר (אלטמן), אחד הוותיקים ביותר בענף, ששם לו למטרה, בכוח התמדתו ומסירותו, לקיים בחיים כל עגל(ה) שנולד חי! הישג שיש להתברך בו והראוי לחיקוי.

גם מספר ההפלות היה מצומצם — בס״ה 4. אינטנסיבית ביותר היתה בתשכ״ה מכירת פרות ועגלות; נמכרו 52 פרות, כולן וודאי לשוק הבשר. הוצאה מרובה של פרות בשנת תשכ״ה מטעמי „בירור” מוסברת במידת-מה גם בסילוק פרות שממליטות בעונת הקיץ. סיבות היציאה של הפרות מובאות להלן:

הסיבה	מס' הפרות	% מכלל היציאה
עקרות	6	11.5
בירור	25	48.1
מחלות עטין	11	21.3
זיקנה	1	1.9
שונות	4	7.6
הפלות	5	9.6
ס״ה	52	100.—

מהטבלה שבדו״ח על גיל היוצאות הננו למ-דים ש-36 פרות הוצאו בגילים שבין 2½ ל-4½ שנים, וביתר פירוט — 14 אחרי המלטה אחת, 15 אחרי שתי המלטות ו-7 אחרי 3 המלטות. יציאה כה רבה בגיל הצעיר מוסברת בחריפות הסלקציה שנהוגה, כידוע, ברוב עדרי הארץ. אולם במזרע נוהגים מתינות מסויימת בפסילה מחמת תנובה ירודה, ובייחוד כשדנים במבכירות בעלות „ייחוס” משפחתי. לא פעם סולחים למב-כירה, ואף לזו שבהמלטה שניה, תנובות ירודות, הנעות סביב 3000 ק״ג, בהתחשב עם מוצאה ממשפחה שהוכיחה את עצמה מבחינה טיפוחית; כפי שנאמר לי, אין אכזבות חמורות מחמת נוהג זה. סיפר לי, למשל, שהחזיקו במשך 2 תקופות בת אחת ממשפחה מיוחסת, שברוב המשקים וודאי שהיה נגזר דינה לשחיטה כבר

רות שהן בבחינת "יוצאות דופן" בימינו, כי הן הניבו חלב עם מתכונת שומן ממוצעת של 4% ואף למעלה מזה.

הוזכר כבר לעיל שעדר מזרע הצטיין בעבר בקבוצה נכבדה של "אלופות" ומתברר שגם בתשכ"ה פארו את העדר 13 מיוחסות כאלה, בעלות תנובות-חיים (שטרים נסתיימו), הנעות בין 70.000 ק"ג (פאולה) ו-51.000 ק"ג.

בטבלאות נספחות מובאות תנובות מסוכמות של כל הפרות שסיימו את תקופות החליבה שלהן בתשכ"ה. טבלאות אלו ערוכות לפי סדר תקופות החליבה והננו מוצאים בהן נתונים מלאים מסור-גים — החל מתנובותיהן של המבכירות ועד לפרות בודדות בעלות תקופות החליבה 7, 8, 9 וה-10. להלן מובאים הסיכומים בצורה מרוכזת.

סיכומי התנובות הממוצעות לפי תקופות החליבה בעדר מזרע

התקופות	מספר הפרות	חלב ק"ג	% השומן	ימי חליבה	שיא יומי ק"ג
תקופה 1	68	5615	3.26	296	25.6
תקופה 2	31	6494	3.06	286	34.9
תקופה 3	33	7131	3.07	288	37.8
תקופה 4	6	7143	3.51	297	38.5
תקופה 5	7	7972	3.34	297	38.0
תקופה 6	6	7308	3.11	285	40.7
תקופה 7	7	6329	3.38	289	34.7
תקופה 8	7	8249	3.07	318	40.0
תקופה 9	1	7003	3.58	287	39.0
תקופה 10	1	7028	3.54	280	40.2

הערות מספר לסיכומים הנ"ל

בין 68 המבכירות ישנן 23 שתנובותיהן התי-נודדו בין 8600 ק"ג ל-6000 ק"ג ורק 4 מתוך קבוצה זו הניבו חלב בעל אחוז שומן שלמטה מ-3%; תנובות השיא היומיות נעו בין 20 ק"ג ל-30 ק"ג ורק אחת, לא מהמצטיינות ביותר (לא בכמות ולא בשומן), הגיעה לשיא יומי של 35.8 ק"ג. מן הראוי לציין עוד שבקבוצה זו של המבכירות היו שש בעלות תקופות חליבה

העתודות ואביו הוא הפר "גוג" מאגודת און. צפונה נולדה ב-1953; הוצגה בתערוכה החקל-אית בבית-דגן וזכתה בתואר סגנית למלכת התצוגה. בחוברת 33 של "משק הבקר והחלב" פירסם הח' מ. ד. ממזרע את תולדותיה של צפונה. פרה זו נתברכה באריכות-ימים והיא כיום, בגיל של 13 שנה, "זקנת" העדר. הפר "צפנת" מילא את תפקידו כהלכה: התעברו ממנו 14 פרות ו-2 עגלות מ-20 הרבעות בס"ה, ויוצא שלכל התעברות נדרשו בממוצע 1.25 הרבעות; אכן — הישג נאה למדי.

בטבלה מיוחדת של הדו"ח מוצאים פרטים על מוצאן של 201 פרה לפי האב; הפר "חמדן", יליד מזרע שהופעל ע"י און, מיוצג בסוף תשכ"ה ע"י 41 פרה, המהוות 20.4% מכלל עדר הפרות. מתקבל הרושם שבוקרי מזרע היו מעוניינים ברבייה לפי "קווי-דם" שהיו מוכרים להם יפה מהניסיון בעדרם. שאר הפרים, המיוצגים בשיעור רים ניכרים בעדר הקיים הם — תור, פלד, דנדי וקישון; יוצא ש-53% מהפרות, שנפקדו בסוף תשכ"ה הן בנותיהן של חמשת הפרים הנ"ל.

ה ת נ ו ב ה

לפי הביקורת הרשמית של ההתאחדות עמדו בממוצע שנתי 188 פרה והתנובה לפרה בשנה הסתכמה ב-6413 ק"ג חלב, 218 ק"ג שומן, 3.40% שומן; תנובה זו מתאימה לזו שהושגה בפועל, בימינו אלה, כשרמת השומן בעדרים רבים היא בשי-פל המדרגה, הרי מתכונת שומן בת 3.40% עשויה לשמש הוכחה שגם בתנאי המימשק המודרניים כשלנו אין הכרח בדבר שתנובות העולות על 6000 ק"ג תהיינה דלות שומן. אין כל ספק שבור קרי מזרע הגיעו להישג זה תוך יחס מיוחד לאמהות שהניבו חלב שמן יותר, ויתכן שגם בפעולות הבירור שלהם וויתרו לפעמים על כמות לטובת האיכות. יש לי יסוד להשערה זו אחרי עיון ברשימת הפרות שסיכמו את תקופת החליבה הראשונה שלהן בתשכ"ה; מתוך 68 מבכירות היו רק 13 עם מתכונת שומן שמתחת ל-3%; חלק ניכר מביניהן הניבו תנובות עם שומן ממוצע שנע סביב 3.5% והיו גם 4 מבכיר-

133 אלף יח"מ בצורת מזון מרוכז; לפיכך היווה המ"מ בתפריטן של העגלות 45.5%.

העבודה ברפת

בשיחה עם העובדים נודע לי שאין קיימת עוד במזרע בעיית המחסור בעובדים, ואפשר להגיד שחברים צעירים כאילו „מתדפקים על שערי הרפת“. לדעת החברים יש לזקוף את שינוי היחס לעבודה ברפת לזכות ביטול חליבת הלילה והתור החדש שהונהג בחליבת ערב; תי- קונים אלה מקלים מאוד על הרפתנים ואינם „מוציאים“ אותם מחיי החברה.

זמני החליבה הם: 4.00, 12.00 ו-19.00. חליבת הערב נגמרת בשעה 21.15. התור לחליבת ערב איננו לשבוע שלם. כל חבר שבצוות עובד בערב בשני ימים קבועים בשבוע, ויוצא שבשאר הער- בים של השבוע הוא פנוי, ויש באפשרותו להשי- תתף בחוגים, בפעולות שונות וכו'. באותם שני הימים הקבועים, בהם החבר רתוק לחליבת ערב, הוא עסוק בחליבת בוקר משעה 4 עד 9 ואח"כ הוא פנוי עד לשעת חליבת הערב; יש לו איפוא שעות מנוחה רבות במשך כל היום. סידור זה בעבודה נהוג זה שנתיים לשביעות רצונם של כל העובדים. תורנות העבודה בשבתות היא פעם אחת ב-3 שבועות. אולי יתעניינו בסדרי עבודה אלה במשקים אחרים וייתכן שגם הם ייפטרו מצרת „חוסר עובדים“ בענף הרפת.

סיכום

מהעיון בדו"ח, שרוכז והוכן בשקידה רבה ע"י הח' איתן שלח, למדתי רבות על הנעשה כיום בענף. דו"ח זה הותקן בצורת טבל- אות ותפקידו היה לשמש אסמכתא מפורטת ומ- דוייקת בדיוניהם של אנשי הצוות על העבר ובקביעת הדרך לעתיד. נדמה לי שרצוי הדבר שבכל המשקים הקיבוציים ייערכו דוחות כדוג- מתו, ויימצא אז בידי אנשי הצוות ובידי חברי המשק האחרים חומר מאלף, ממנו אפשר ללמוד כיצד לכוון ולקדם את הענף לקראת הבאות.

תומצת מדו"ח מזרע לשנת תשכ"ה

ע"י י.ע.

ארוכות מדי. 27 מבכירות הניבו תנובות שנעו בין 5800 ק"ג ל-5000 ק"ג וכולן בתקופות חלי- בה נורמאלית. 11 מבכירות הניבו תנובות שבין 4850 ל-4250 ק"ג; בין אלה יש אחדות עם תקופות חליבה קצרות מדי; 7 מבכירות הניבו תנובות שבין 4200 ל-2930 ק"ג, כולן כמעט בעלות תקופות חליבה קצרות ולצידן רשומה גם חערה שהן חלו בדלקות עטין.

מהטבלה הנ"ל אפשר ללמוד עוד שאף בתנאי המימשק האינטנסיביים הקיימים בעדרינו מתב- לטת בצורה חד-משמעית למדי העליה בכוסר ההנבה מהתקופה הראשונה ועד לתקופה השלי- שית. הנני מצביע באופן מיוחד על עובדה זו כי בין בוקרים לא מעטים בארץ מתהלכת הדיעה שהרוב המכריע של פרותינו מגיע למלוא כושר ההנבה (של „בגרות“) כבר בתקופת החליבה הראשונה. ארשה לעצמי גם להסיק מסקנה בעלת חשיבות כלכלית: מסתבר שכדאי וכדאי שבעדרי הפרות שלנו יהיה חלקן של הקשישות גדול ככל האפשר, כדי שתובטח תנובה גבוהה — לא „מוצעת“ סתמית — אלא של פרות „אזרחיות“ בעדר, ולא של עוברות-אורח.

ההזנה

בדו"ח מובאות טבלאות מפורטות על ההזנה של כל סוגי הבהמות השונים לפי חודשי השנה. הפרות צרכו מזונות מרוכזים מסוגים אלה: תער- רובת כללית שמתקנים במשק, זרעי כותנה וסחיט יבש. המספוא הגס הצטרף מקליפות הדר, סחיט רטוב, 3 מיני תחמיץ, סלק מספוא, ירק תלתן, מרעה קצור ושחת. המזון המרוכז סיפק 67.3% מהתפריט. תוך הערכת כל ק"ג תערובת וכל ק"ג זרעי כותנה כיחידת-מזון מלאה, ומבלי להכליל בסיכום הכללי של המ"מ את הסחיט היבש (64½ טונה במשך השנה). האספקה כולה לפרות הסתכמה במשהו למעלה ממיליון יח"מ — לקיום 188 פרות בממוצע שנתי ולייצור של 1,200,000 ק"ג חלב.

בהזנת העגלים היווה המ"מ 83.7% מכלל התפריט. העגלות, מגיל הגמילה ועד להמלטה צרכו בתשכ"ה 292,640 יחידות מזון ובכלל זה